Јас мәсәләси

Аллә мәнком олмасынлар. Чәмиҗәтин илк әсри, сонмы очары, мән дејәдим, мүгәддәс очары әнләдим. Анләсини сөвмәјән һеч кәси сөз билмәз. Анләсини до хошбахт олмајан һеч јердә хошбахт ола билмәз!

Бүна көрә дә мән һәмишә аилә һајатына диггәтли, еһтијатлы, һәссас олмушам. Дүдүгум ихтилафлары дөрһал јеринә јетирә сөндурмүшәм. Аталар демиш, алов үстүнә ној јох, су сөпмәлиләм.

Бу дөфә әрдәд мәнә мачал вермәди. Сөјләә бахмады, дедијиндә та'кид еләдә, икиәјаглыны бир башмаға дирәди. Һәрәтләи оҳуулара лап әјдын олмаг үчүн әһвалаты башдан данышыг

Ихтиилаф јеләдә, нәдән баш вермишдиг? Һә хөрәк, нә бишмиш, нә сәлитә-сәһман, нә гыссанчлыг үстүндә иди. Хејр. Мән бәла шеләрә дәјмүр адамам. Ишдан сә-тајрадым, шүкүрү бәндә кими габағыма нә гојудлар, лап әрштә шорбасы, картоф гызартмасы, ној лоббија дүнмә-сәләмә башымы ашагы салыб јеләјәм. Хөрәјк соналамаг әвәзләри хошума кәлмәз, ај дәдә бәләә, дүнә кәл! Нозуду, әдвијәси... фиилан...

Билирам ки, әлдә хөрәк өз башына јарармыш, үзүн әәһмәтини нәтичәси јохдур јеләмә кәлир. Базардан бир кило ет, беш дәстә көјәрти алмаг, новбәә дүрмаг, сатычыларла дејишмәк, һөвәләә, һүнәр истәјир.

Бунунла бәләә хөрәк заманы суфрәнин сәлитә-сәһманына диггәт јетирмәм.

Бу дөфә ихтиилаф лап һеч нәдән башлады. Мән дедим, сиз дә ешидин:

Һеч кәәлмәзидим; јас мәсәләсиндән башлады.

— Нә јас?

— Бәәдә јас јох ејі.

— Кимин јасы?

— Һеч кимин. Лап күчәдин кечәнинә јасы.

— Баша дүшмәдим.

— Гој ахырачан данышым, сонра сүал вererсиниз.

— Даныш көрәк!

Ишдан өз гајыдырам, истиراһәтә кәлирәм, гапы бағлыдыр. Сорушурам, әрвад һаны? Гошулар дејирлər јасдадыр.

— Кимин јасдыр?

— Кәбләә Нәсибин.

Кәбләә Нәсиб кимдир? Билмирәм, гошулар танымыр, мән дә танымырам, гәзетләрдә дә бәләә ад, бәләә мәрһум јаздыр. Кәбләә Нәсиб адында нә гоҳум, нә таныш билирәм. Сојуулуг рәһатлаһыр, ојуг-олмајандан өзүмә хөрәк, гајганаг, картошка дүзәлирәм. Саат 10—11-ә јахын әрвад кәлиб чыхыр.

— Бәрдәдын, әрвад?

— Јаса.

— Кимин јасдыр?

— Кәбләә Нәсиб рәһмәтә кедиб!

— О кимдир?

— Кәбләә Нәсибин танымырсан, кишиј? Сизин бағ гошусунун гајынатасы.

— Аллаһ рәһмәт елесин, ахы јаса ахшам, ишдан сонра кәдәрләр. Күнүн күнорта чағы нә јас?

— Јас вар, јас вар. Аллаһ көстәрмәсин, күндүз дә олур, ахшам да.

Нә дедим, әрвад чәкәбиллмы верди.

Јорулдум сөз күлләндирмәкдән.

Сабаһысы күн ишдән кәлирәм јенә гапы гыфылдыды.

— Әрвад һаны?

— Јасда!

— Бу кимин јасдыр?

— Дүрсүн хәзмәтчинин күрәкәни, чавачча оглаы.

— Ады Дүрсүн оланын јасы олмаз.

— Дүрсүн өзү өлмәјиб, әрининә гоҳуму олуб.

Әрвад бир аз сусду, сонра гөһәрлә бир сәслә деди:

— Боша, нејнок!

Әрвад сөзүнү деди, көнара чәкилиб кирди.

Дигәтлә баханда көрдүм әрвад көзләринин јашына төкүр, һөнкүр-һөнкүр аглајыр. Дөгрусу үрәјим пис олду.

Гәлбимә тохундугума пешиман олдум:

— Ај әрвад, мән сени ушаглара бахмаг үчүн алмышам, јасларда сиз өзүм вурмаг үчүн јох!

— Јаса кәдәндә ушаглары гошушуз таныш ејлијәчәк?

— Гошу сәнә нәнаилик елијәчәк?

— Кетмәјәчәјәм!

— Атан олду рәһмәтлик! Сән һәмишә олдуғу кими көзүмүн ишығы, аилә мизин агасысан! Ди сакит ол! Аллаһ јаслары да, гәм-гүссәни да бәдән үзаг еләсин.

МИР ТӘЛАЛ

Кичик һекајәләр нечә јазылды!

Бојук устадымыз Мирзә Чәлил бәләә сөһбәт дүшәндә тәхминән дејәрди ки: һарда олсам, нә ишдә олсам көрәк өлмәдә көзүз-гәләм олсун, начал тәдбиҗә бир һекајә јазым.

Онун сөзү олмасын, мән истирафәт, мә'зунлијәт вахтларымда да јазыдан ајрыла билмирәм. Бојук јә кичик, олсун зәһнимә, хатирәмә, хәјалыма кәлән мәшәт әһвалатларыны көрәк гаралыјам, һәрмәтли оҳуучуларын диггәтинә чатдырам.

Арвад әнәсто чәваб верди:

— Бәлә ки, еләјир.

— Бошбошу данышма, гуларыны әч ешит! Бир дә ешитсәм јасларда кедирсән, сенин бошајачағам!

Арвад бир аз сусду, сонра гөһәрли бир сәслә деди:

— Боша, нејнок!

Арвад сөзүнү деди, көнара чәкилиб кирди.

Диггәтлә баханда көрдүм арвад көзләринин јашына төкүр, һөнкүр-һөнкүр аглајыр. Дөгрусу үрәјим пис олду.

Гәлбимә тохундугума пешиман олдум:

— Ај арвад, мән сени ушаглара бахмаг үчүн алмышам, јасларда сиз өзүм вурмаг үчүн јох!

— Јаса кәдәндә ушаглары гошушуз таныш ејлијәчәк?

— Гошу сәнә нәнаилик елијәчәк?

— Кетмәјәчәјәм!

— Атан олду рәһмәтлик! Сән һәмишә олдуғу кими көзүмүн ишығы, аилә мизин агасысан! Ди сакит ол! Аллаһ јаслары да, гәм-гүссәни да бәдән үзаг еләсин.

Ағ туту ағачда јелирләр

Мән чох кәзан адамам. Кеф-ләззәт үчүн јох, ишим вәзиҗәмә өлдәгадар чох јердә, өлкәмизин бөјүк шәһәрләриндә тез-тез дөнүрәм. Бу дөфә Ленинград шәһәринә кетмишдим.

Сәфәримдән шикајәтләнмәдә. Јолдашым хәјли гочаман бир һөкимми әлдә етдиким үчүн бәхт ајрысы. Кабинетиндә, ағ кәләләдә ејләшиб јазы-позу илә чүрбәчүр дәрман нүсхәләрини ләпә мөшгул олан гоча, ағсаг һөким бизи чох јанымыз, јахын адамы кими һөрмәтлә гобул еләди, курсу чикиб јер көстәрди, колишмизин мәсәлини билә-дә мүајинәјә башлады.

Мән дә хүсусән һөким јанында ачыг данышмаг, һеч шеји кизләтмәмәјә сенин адамам. Үрәјимдә оланы бир-бир дедим, һеәм апаратындан шикајәтләнәндә бир дә сорушду:

— Бакыдан кәлмисиниз?

— Бәли, Бакыданам.

Һөким буну ешидән кими чешмәјини чыхарыб көнара гојду, пенчәрәјә, бир дә мәнә бахды дә күлүмсәди:

— Әәизим,—деди, — сизин јерләрдә көзәл мәјаләр олур.

Мән хуман етдим ки, һөким Губа әламисиндан, Кәнчә үзүмүндән, Бакы шанысындан данышмаг.

— Бәли, доктор, бизим јерләр ләззәтли мејваләрлә мәшһурдур, бағ-бағат бизә болдур.

— Һөким бу дедикләримин һеч бирини ешитмәмишмиш кими чешмәјини јенидән көзүнә тахды дә диггәтлә мәнә бахды. Хүсуси бир аһәнклә, гајыдмадан деди:

— Сизләрдә чох көзәл тут олур, ағ тут! Доғруданмы?

— Бәли, ағ тут чох олур!

— Мәнә бир јаз хошбахтликдән гисмәт олуб, о тутдан ишләмә јемишам, ләззәтли мејвәдир, кәнүнүјләтә, јенә дә ләјәрәм!

— Тут вахты, доктор, инканымыз олса, бујурун бизә гонаг кәлиб! Тут зәрифи мејвәдир, узаг јерләрә апармаг олмур. Бујурун, бизә гонаг кәлин. Сизә өлә тут верәрик!

— Мәсәлә гонаг кәлмәкдә дејил.

Һөким бир гәдәр сүкутдан сонра тәмкинлә данышды.

— Мән һөкимәм, хәстәләрә чүрбәчүр дәрманлар үчүн нүсхә јазырам, амма дүшүнүрәм ки, кимјәви дәрманлар, хүсусилә дәрманлар, әлбәттә, ајры-ајры, әлбәттә—табии дәрманлар әзкә әләмдир!

Бәнким бир әмр кими јох'ә дедијә бу сөзләри сонра үзүнү мәнә тутуб шәкилдә чәкәрәк верә гајыкеш мүәлләм кими сорушду:

— Сиз нечә, тут хошлајансынызмы?

— Бәли, мән туту чох севирәм.

— Севмәк аздыр, тут дојунча јемәк, һәмишә јемәк лазымдыр.

— Әлбәттә чатанда јејирик, доктор!

— Тут јејәнин мә'дә-бағырсаг хәстәлијиндән шикајәтләнмәјә һаггы јохдур, мән бүнү хош сөһбәт кими јох, мүтәәссис һөким кими чидә дејирәм!

— Дүздүр, доктор. Билирсинмә, һамышы әлдә еләмәк мүмкүн олмур.

Һөким гојмады ки, мән сөзүмү гуртарым, төкрар чешмәјини чыхартды, ики адбым ирәлијә јерләјиб, мәнә јахынлашды. Сүрәт чәкиб јахын әјләшмәјими хаһиш етди.

— Әәизим,—деди, — тут бизим јаздығымыз дәрманлара бәнзәмәз. Ону тәбиәт өзү јаслы. Өзү һазырлајыб. Онда олан ширәни, мәәәни, гидрәти, һөкмәти, тә'сири демәлә баша кәлмәз. Мә'дәнин, бағырсағын, бөјрәјин, гара чијәрин, ағ кисәнин һәзм апаратларын чох јахшы, өәәәнә дәрманыдыр. Мән мүалијә китабларымда, мүәлләкләрдә һәмишә демишәм, инди дә јазырам. Истәјирам ки, бу һеәмәти бүтүн шәһәрләрдә, бүтүн хәстәханаларда, тәбләр едиб јајам... Бачардығына мүалијәхәналарда јеридәм! Бләләрин, тәбләр әләминдә бәдбәхлијимә, лакин тәфсилатлә демәдијимә сөһбәтләр һәлә чохдур.

— Бәнким сөзүнү бу дәрәчәдә дајанды. Санки јодына дүшүн тәзә бир мәтләби тә'кид етмәк истәди:

— Инди мән сизә нә дәрмән јазым, әәизим?

— Әлбәт ки, ағ тут!

Һөким тәәдиг етди дә күлдү:

— Сөз верирәм ки, сизин јерләрдә олан о көзәл нә'мәт һаггында бир хүсуси мәтәлә јазыб нәшр етдирәчәјам. Мүтләг јазачағам вә нәшр едиреҗәјәм!

Мән һөкимин бу хејирхаһ ниҗәтини алгышладым.

— Доктор, о мәгаләнин бир суратини дә бизә вермәјинизи хаһиш едирәм!

✦✦✦

Мән бу сөһбәти журналист јолдашларымын мәчлисиндә данышанда пајыз вахты, үзүмүн, гарпызын,ümумән мејвәчатын ширин јејилән заманы иди. Ағ тутун шә'нинә дејидләр тә'рифләри һамы бәјәнди. Бәјәнди вә шәриг олду.

— Ај кишиләр, ағ туту бизим јерләрдә еһсан дејиб бәсләјирләр, онун агачындан олан мејвәнин дә сатмазлар. Онун агачына да јотәдәс билиб јандырмазлар!

Гәзетчи Ағаәли онун сөзүнә гүввәт верди:

— Бизим бағларда тутун һәр нөвү чох. Ағы да, гарасы да, муш туту да, хар туту да. Сәнәләри хәјлмлар ону чырпыб јыхыр, тәзә јумарны ашыныб јемәк лазым дејил, күн габағында сәрәб гурудурлар. Гурумуш туту, бә-

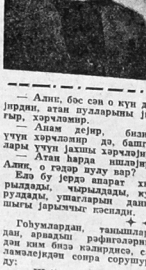

САЛАМ ГӘДИРЗАДӘ

Телефон

Һекајә, хүсусән сатирал, јуморлу һекајә мәним севимли жанрымдыр. Кичик һәчмли нәср өсәринә јалда дилдә чох сөз, һәм дә тәзә сөз дејмәк чәтин олса дә, бу һәмми жанр үчүн әсас шәртдир.

«Бир гыз бир оғланлыдыр» мүәллифинә бурахачағы кәрә вә новеллаја топланмышдыр.

Һазырда һәјатымызын мүхтәлиф саһәләриндән бәһс едән мүәллиф-тәрҗмә јени өсәрләр үзәриндә ишләјир. Оҳуучулара тәгдим етдијим јашмуәдәсі сатирик һекајә дә о сәһифәдәдир.

Бәјәнмәдиә бәлә бир апаратын олмасы бизим үчүн бөјүк кәшф иди. Јаваш-јаваш мән дә башладым телефона һәвәс көстәрмәјә.

✦✦✦

Тәзәчә бир китаб чыхмышды: «Шимшәк чахандан». Чилди бәр-бәзәкли олса да, өзү чох сәфеһ шеји. Мән ону оҳујуб гуртарымча чәһәннәм әзабы ешитдиклијим. Башдан-ајаға гондәрма. Бир ахшам гардашымы әәнк вурмушдум. Ахарат хырыылады, чырыылдады. Курулдады, сонра тәсадүфән Һәмин китабы јазанын телефон хәтти бизимкинә чаланды; бәлкә тәнгидчи ләнәсә данышмыды. Гардашым «Алә! Алә!»—дејәрәк чығыра-чығыра гачды. Мән бәлә бир сөһбәтин шаһиди олдум:

— Оҳудуму «Шимшәк чахандан» әсәрини?

— Бәли, оҳудумам.

— Фикрин нечәдир?

— Фикрим јахшы дејил, әәизим.

— Нијә?:

— Һәјәсини әтрафы шаилдә мәтбәатда оҳујасан. Гысача оны дејим ки, өсәр чох чидир. Һадисәләр јудурмадыр. Дилин бәрбәдлијинә дүшмүсүнмү? Бәлкә Дүрсү кәләсән бизә, ај сөһбәтләри ев шәрантиндә еләјин....

— Јох... кечдим.

— Арвад јахшы әә'фәрамы ејлә бишириб. Һәлә галанын ачығы: ачмамышы. «Бешулдуз» конјакын да вар.

— Бәјәрдә чөвгуруз, гар јағыр. Бәлә јазда машын таммаг чәтинлијі.

— Чөвгуз бизә нә јаја чох? Сән чых галмыз кәзә, мән бу дәгиг «Волга»мы кондәрәрәм дәлынча.

— Дәнә дејирсән дә... Нә ловдан кәлмәк олур, нә конјакдан...

Сөһбәтин бурада битиб. О кәндин сонра гәзетләри дитләтә ләләмәјә башладым. Ајы ахырмында... «Шимшәк чахандан» китабы һаггында әә'фәрамы ејлә бир мәгаләнин бир нөмрәсини тапмаг чәтинлијі.

Бу гәдәр ләләмәјә сонра өз сәси ешитмәмиш өһалатлатлар бизим өәдә иди. Ахыр вахтлар Шәфиги илә мән телефона радиодан да, телевизордан да чох мараг көстәрдик. Мәсәлән хәбәр тутан бәдбәхләр, бир јол јаланда-јаланда мәндән хаһиш еләдиләр:

— Ај Солтан гардаш, гурбан олум сәнә, таныш устан варса, көндәр, бизим телефону да сизинкин кими дүзәлтсин. Зәһмәт һаггына артыг ламасанда өәрәрәм.

Ону баша салдым ки, бу уста-муста ишә дејил, стансијанын рөһбәрлијинә адам таппаг лазымдыр.

Бәрдән телефонда мә'насыз сөһбәтләр да олурду. Кечән базар күнү хәттимизә ики ушагын данышмыш дүшмүшүм. Дедиләрдә:

— Алиș, дүнән мәктәбә нејчүн кәлмәмишдин?

— Атамла анам дачалыдыр. Дәрсләримин өјрәнә биламәдим.

— Нејчүн дачалыдырлар?

— Анам дејир, атам бир гыза мәһәббәт сәәрәб.

— Мәһәббәт нәдир, Алиș? — Мән билән гучаглашмагдыр.

— Елә јахшы үчүн дачалыдырлар?

— Јох... Атам о гыза ики дәнә сырга алыб, бирини бу гуларындан асыб, бирини о гуларындан. Инсанда бәлә мин мәнат верә, онунчун.

— Алиș, бәс сән о күн дејирдин, атан пулларымы јејыр, хәрчләјир.

— Алиș, дејир, бизим үчүн хәрчләјир дә, башгалары үчүн јахшы хәрчләјир. Алиș, о гәдәр пулу вар?

Елә бу јердә апарат хырылдады, чырылдады, јарыјуудады, ушагларын данышығы јарымчыг кәсиди.

✦✦✦

Гоҳумлардан, танышлардан, арвадын рәфиг-өәләрindән ким бизә кәлдијиндә, саламләшдикдән сонра сорушурдуг:

— Шәһәрдә нә тәзә хәбәр вар?

Шәфиги јә дә сөз бу бәс иди. Телефонда өзүнүн вә гоҳумларын. Биринчи адамлар кин, тојда әәрәрә дүшүб...

Шәфиги данышдығча гурдармаг билмирди.

Бир көрә гофалдан өз-өзүнә телефонумуз корланды. Дәфа кинар сөһбәтләр хәттимизә дүшмәдә. Кимә әәнк вурдум. Онун, ејни јаслајын гадынмагы илә бирдән-бир бир дә дүзәлди. Биздән башга нә гоҳумлары, сәнәтдикләрини бир-бир онлара нагыл едирди:

— Профессор Гәдәрлијә хәстәнин көр бағырсағына көмәјә валидејинидән јуача маиат пул алыб. Вичдансызы көрүрсән?! Бәлкә, һеч јохудур, касыбдыр...

Сраганын бизим милис идарәсинин бөјрүндә анбар мүдиринин севиҗ јарыблар. Азыидан јарым мәјдон маиатлыг шеј апарыблар. Сән бир нә бах ки, тутулан оғрулар һамысы бөјүкларына алыблар. Анчаг ки сәнә бөјүк горхусудан дејир, јох... Мәндә о гәдәр дөвләт һарданды. Чәмиси дөрд дөнә көнә халча-палазым кедиб, вәсәлам!..

Сонра, чаным сәнә десин, Мирпилидә фамилијалы бириси, өзү дә вәзифәли адамдыр, оғлуна тој ејлијиб, чаматы үч јүз билет пајлајыб ки, тојлу тој јајсын. Ахыры пә олса јахшыдыр? Мәнлисинә вур-тут отуз беш адам кәлиб, һамысы да өз

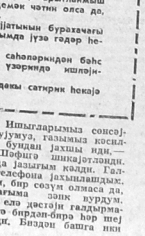

— Ај... Бајаг мән бачымкилә јемәк бишириб. Һәлә галанын ачығы: ачмамышы. «Бешулдуз» конјакын да вар.

— Бәјәрдә чөвгуруз, гар јағыр. Бәлә јазда машын таммаг чәтинлијі.

— Чөвгуз бизә нә јаја чох? Сән чых галмыз кәзә, мән бу дәгиг «Волга»мы кондәрәрәм дәлынча.

— Дәнә дејирсән дә... Нә ловдан кәлмәк олур, нә конјакдан...

Сөһбәтин бурада битиб. О кәндин сонра гәзетләри дитләтә ләләмәјә башладым. Ајы ахырмында... «Шимшәк чахандан» китабы һаггында әә'фәрамы ејлә бир мәгаләнин бир нөмрәсини тапмаг чәтинлијі.

Бу гәдәр ләләмәјә сонра өз сәси ешитмәмиш өһалатлатлар бизим өәдә иди. Ахыр вахтлар Шәфиги илә мән телефона радиодан да, телевизордан да чох мараг көстәрдик. Мәсәлән хәбәр тутан бәдбәхләр, бир јол јаланда-јаланда мәндән хаһиш еләдиләр:

— Ај Солтан гардаш, гурбан олум сәнә, таныш устан варса, көндәр, бизим телефону да сизинкин кими дүзәлтсин. Зәһмәт һаггына артыг ламасанда өәрәрәм.

Ону баша салдым ки, бу уста-муста ишә дејил, стансијанын рөһбәрлијинә адам таппаг лазымдыр.

Бәрдән телефонда мә'насыз сөһбәтләр да олурду. Кечән базар күнү хәттимизә ики ушагын данышмыш дүшмүшүм. Дедиләрдә:

— Алиș, дүнән мәктәбә нејчүн кәлмәмишдин?

— Атамла анам дачалыдыр. Дәрсләримин өјрәнә биламәдим.

— Нејчүн дачалыдырлар?

— Анам дејир, атам бир гыза мәһәббәт сәәрәб.

— Мәһәббәт нәдир, Алиș? — Мән билән гучаглашмагдыр.

— Елә јахшы үчүн дачалыдырлар?

— Јох... Атам о гыза ики дәнә сырга алыб, бирини бу гуларындан асыб, бирини о гуларындан. Инсанда бәлә мин мәнат верә, онунчун.

— Алиș, бәс сән о күн дејирдин, атан пулларымы јејыр, хәрчләјир.

— Алиș, дејир, бизим үчүн хәрчләјир дә, башгалары үчүн јахшы хәрчләјир. Алиș, о гәдәр пулу вар?

Елә бу јердә апарат хырылдады, чырылдады, јарыјуудады, ушагларын данышығы јарымчыг кәсиди.

✦✦✦

Гоҳумлардан, танышлардан, арвадын рәфиг-өәләрindән ким бизә кәлдијиндә, саламләшдикдән сонра сорушурдуг:

— Шәһәрдә нә тәзә хәбәр вар?

Шәфиги јә дә сөз бу бәс иди. Телефонда өзүнүн вә гоҳумларын. Биринчи адамлар кин, тојда әәрәрә дүшүб...

Шәфиги данышдығча гурдармаг билмирди.

Бир көрә гофалдан өз-өзүнә телефонумуз корланды. Дәфа кинар сөһбәтләр хәттимизә дүшмәдә. Кимә әәнк вурдум. Онун, ејни јаслајын гадынмагы илә бирдән-бир бир дә дүзәлди. Биздән башга нә